

לזכור בקיצור – ט' שבט

קיצור שולחן ערוך –

סימן נב סעיפים ח' – טו'

(הלכות ברכת בורא פרי העץ בורא פרי האדמה ושהכל)

סעיף ח'

עשבים הגדלים מאליהם בלי זריעה, אף על פי שהם ראויין לאכל חייו, ואפלו בשלן והוא מאכל חשוב, מכל מקום כיון שאין זורעין אותם, אינו חשוב פרי ומברכין עליו שהכל. אבל חסה [סעלאט] וכדומה שנזרע, מברכין עליו בורא פרי האדמה. וגם בעשבים הגדלים מאליהם, אם יש בהם פירות חשובים, כגון יאגדעס ומאלינעס מברכין עליהם בורא פרי האדמה.

ברכה על עשבי בר

קצש"ע- עשבי בר הגדלים פרא- למרות שהם ראויים לאכילה- מכ"מ היות ובני אדם לא זורעים אותם מחמת חוסר חשיבותם- מברכים עליהם שהכל.

אבל עשבים חשובים שנזרעים ע"י בני אדם- כמו חסה או רוזמרין וכדומה- מברכים עליהם 'בורא פרי האדמה'.

- לדעת רבינו האר"י- על פירות ועשבים שגדלו פרא- מברכים את ברכתם (בא"ח מטות ז).

סעיף ט'

דבר שאינו עקר הפרי, אינו חשוב כמו הפרי עצמו, אלא יורד מדרגה אחת, שאם הוא פרי עץ, מברכין על הטפל בורא פרי האדמה. ואם הוא פרי האדמה, מברכין על הטפל שהכל. ולכן אילו צלף (קאפערנבויס) שהעלין שלו ראויין לאכילה, ויש בעלים כמין תמרים בולטים, כמו בעלים של ערבה, ואביונות הן עקר הפרי, ומפריסין הן הקלפה שסביב הפרי, כמו קלפות האגוזים, וראויים גם כן לאכילה, על האביונות שהן עקר הפרי, מברך בורא פרי העץ, ועל העלין ועל התמרות ועל הקפריסין, בורא פרי האדמה, וכן עלי ורדים (ראזענבלעטער) שנרקחו בדבש וסכר, מברכין בורא פרי האדמה, אף על פי שגדלים באילן, מפני שאינו עקר הפרי. וכן קלפות תפוחי זהב שנרקחו בדבש וסכר, מברכין עליהם בורא פרי האדמה. ועל קלפות קשואין שמטגנין בדבש וסכר, מברכין שהכל. ועל השרביטין מהקטניות שזרעין בשדות, אף על פי שהן מתוקים, אם אכלו בלא הקטניות, מברכין עליהם שהכל. ואלו שזרעים בגנות על דעת לאכלן חייו בשרביטיהן, אפלו כשאוכל השרביטין לחוד, יש לברך בורא פרי האדמה (ר"ב ר"ד).

חלקים מהפרי שטפלים לו

קצש"ע- דבר שאינו עיקר הפרי, אלא טפל לו- יורד בברכה בדרגה אחת- כגון בפרי הצלף שמורכב משלושה חלקים- אביונות, קפריסין ועלים ותמרות- האביונות זה הפרי עצמו, הקפריסין זו הקליפה והעלים ותמרות זה עלי העץ. המציאות היא שכל אחד מהם ראוי לאכילה- אולם הפרי עצמו זה רק האביונות- לכן על האביונות שזה העיקר- יברך

'בורא פרי העץ', על הקפריסין העלים והתמרות- שהם טפלים לפרי- יברך 'בורא פרי האדמה'.

ההגדרה לטפל לפרי היא- על דעת מה נטעו את העץ, כלומר, אם נטעו את העץ על דעת האביונות- אז הם העיקר- ומברכים עליהם בורא פרי העץ. ועל הקפריסין שלא נטעו את העץ על דעת לאכול אותם- אלא משמשים כטפלים לאביונות- עליהם מברכים 'אדמה'.

באחרונים- הובא שהיות וכיום לא נוהגים לאכול את הקפריסין והעלים והתמרות- יברך עליהם 'שהכל' (הלכה ברורה. גר"מ אליהו קצש"ע).

קליפות תפוזים

קצש"ע- מה שנוהגים לטגן קליפות תפוזים בדבש- ועל ידי זה הם ראויות לאכילה- מברכים עליהם בורא פרי האדמה- מפני שהם טפלות לפרי עצמו שהוא התפוז- ועל ידי הטיגון נעשות טובות לאכילה.

- **רוב האחרונים-** כתבו לברך בימינו על קליפות התפוזים- שהכל.

סעיף י'

גרעינין של פרות אם הם מתוקים, מברך עליהם בורא פרי האדמה, אבל גרעינים המרים אינם נחשבים כלל, ואם אוכלו כד, אינו מברך עליהם כלל. ואם מתקן על ידי האור וכדומה, מברך עליהם שהכל.

ברכה על גרעיני פירות

קצש"ע- גרעינים של פירות- (כגון בפרי המשמש- יש קליפה קשה, אם שוברים אותה מגלים בפנים פרי קטן ומתוק). אם הם מתוקים- מברך עליהם עץ. ואם הם מרים- לא מברך עליהם אלא אם כן מתקן אותם בטיגון או בישול ואז מברך עליהם שהכל.

- מנהג בני אשכנז- שאם מדובר בפירות עם מעט גרעינים כמו תפוחים או אגסים- על גרעיני פירות העץ יברך אדמה. ועל גרעיני פירות האדמה- יברך שהכל.

סעיף יא'

שקדים המרים, כשהם קטנים שאז עקר אכילתו היא הקלפה שאינה מרה, ועל דעת כן נוטעין אותן, מברך עליהן בורא פרי העץ. וכשהן גדולים שאז עקר האכילה הוא מה שבפנים והוא מר, אם אוכלו כד, אינו מברך כלל. אבל אם מתקן על ידי האור או דבר אחר, כיון דפרי ניהו וגם על דעת כן נוטעין אותן, מברך עליהן בורא פרי העץ (ר"ב). שקדים המחפין בסכר אף על פי שהסכר הוא הרב, מכל מקום מברכין עליהן בורא פרי העץ. וקלמוס המחפה בסכר מברכין רק שהכל כי הקלמוס אינו פרי.

ברכה על שקדים מרים

קצש"ע- שקדים מרים- כשהם קטנים- עיקר האכילה מהם היא מהקליפה שלהם שאינה מרה- לכן מברך על הקליפה- בורא פרי העץ- מפני שנוטעים אותם על דעת שאם יאכלו אותם בהתחלה- יאכלו את הקליפה.

ואם אוכל את השקד המר- כשאוכל אותו כמו שהוא- מר- לא מברך עליו. אבל אם מתקן אותו קודם לאכילה על ידי בישול וכדומה- מברך עליו העץ- מפני שהוא פרי עץ וגם נוטעים את העץ, על דעת שיאכלו אותו לאחר תיקון.

מכאן למדנו 2 כללים:

(א) כשנוטעים את העץ על דעת דבר מסוים- עליו מברכים את הברכה המתאימה (עץ או אדמה)- ועל שאר הדברים האכילים- מורידים בדרגה אחת פחות את הברכה עליהם- אם גדלים בעץ- ברכתם תהיה אדמה. ואם גדלים בשיח האדמה- תהיה ברכתם שהכל.

(ב) 'על דעת מה נוטעים את העץ'- זה במשמעות הרחבה של המילים- כלומר- גם אם נוטעים על דעת מציאות מסוימת של אכילת הפירות רק לאחר בישול או טיגון- גם אז נחשב 'שעל דעת זה נוטעים את העץ'.

שקדים מסוכרים

קצש"ע- שקדים שטיגן אותם בסוכר- מברך עליהם העץ למרות שהסוכר הוא הרב, מכ"מ הוא בא להטעים את השקד ולא השקד בא להטעים את הסוכר. ואולם אם יש שכבה עבה של סוכר כמו דרז'ה- יש לברך שהכל.

שקדים ואגוזים המצופים שוקולד

שקדים ואגוזים המצופים שוקולד- אם הרוב זה שוקולד- מברך שהכל בלבד. ואם אפשר ימצוץ את השוקולד עד שמגיע לאגוז ואז יוציאו מפיו ויברך עליו העץ או אדמה- לפי הברכה המתאימה (אחרונים).

סעיף יב', סעיף יד'

פירות שלא נגמר בשולן על האילן, אפלו בשלן או טגנו בדבש וכדומה, כמו שהוא הדרך לטגן פירות שלא נגמרו, בדבש או סקר, מברך עליהם שהכל. אך על אתרוג מטגן בדבש או בסקר יש לברך בורא פרי העץ.

ויש מיני פירות שדרך בנך שאינו מתבשלים לעולם על האילן, אלא אחר שנוטלין אותן מן האילן מניחין אותן בתוך קש ותבן וכדומה ועל ידי כך מתבשלים, כגון האגסים הקטנים (אשריצו) כיון שדרך בנך, מברכין עליהן בורא פרי העץ (ר"ב ר"ד)

ברכה על פירות בוסר

קצש"ע- פרי שלא נגמר בישולו על האילן (פרי בוסר)- שטיגן אותו בדבש או סוכר- מברך עליו שהכל ולא העץ (כי לא נגמר בישולו על העץ).

- ואם הדרך היא שמגיע לבישול רק אחרי שקוטפים אותו מהעץ- כגון בננות (שקוטפים אותן מהעץ כשהן ירוקות- ומגיעות לידי בישול עם הזמן)- מברכים עליהם את ברכת הראויה- כי דרכו בכך.

סעיף יג'

נובלות, והן פרות שנשרפו מן החם ונבלו ונפלו מן האילן קדם שנתבשלו, כיון שהוא דבר שנתקלקל אין מברכין עליו רק שהכל. וכן פת שעפשה ותבשיל שנתקלקל קצת מברכין עליהן שהכל. אבל אם נתקלקלו לגמרי עד שאינן ראויין לאכילה, אין מברכין עליהן כלל. וכן חמץ גמור (שמבעבע כששופכים אותו על הארץ) אין מברכין עליו כלל. ואם ערבו במים עד שראוי לשתיה מברכין עליו שהכל.

ברכה על 'נובלות'

קצש"ע- 'נובלות'- הכוונה לפירות שנפלו מהעץ לפני שהתבשלו- מברכים עליהם שהכל.

לחם שהתעפש ותבשיל שהתקלקל

קצש"ע- מאכל שהתקלקל קצת- מברך עליו שהכל. אבל מאכל שהתקלקל לגמרי ולא ראוי לאכילה- לא מברכים עליו בכלל.

חומץ

קצש"ע- חומץ- אם הוא חריף ביותר- שמבעבע כששופכים אותו על הארץ- לא מברכים עליו בכלל. ואם ערבבו במשקה אחר וראוי עכשיו לשתיה- מברך עליו שהכל.

סעיף טו'

יש מיני פרות שאין בהם אלא שרף בעלמא כנוס בתוך החרצנים (ונקראים קאלינעס) ואינן ראויין לאכילה אלא מוצצין אותן וזורקין הקלפות, מברכין על מציצה זו שהכל, (דכיון שעקרו אינו אלא למשקה היוצא ממנו אין עליו שם פרי כלל), ואפלו הוא בולע גם הקלפה והגרעין, אינו מברך רק שהכל.

פרי שכל עניינו הוא הפרי שבתוכו

קצש"ע- פרי שדרך האכילה ממנו היא באופן שלא אוכלים מבשר הפרי כלל, אלא רק עושים חור קטן ומוצצים את הנוזל שבתוכו- על נוזל זה יש לברך שהכל- ואפילו אם בולע קצת מהגרעין והקליפה- בכל זאת מברך שהכל כי סוף סוף- המיץ הוא העיקר.

שאלות חזרה

1. מה מברכים על עשבי בר ?

- א. בורא פרי האדמה
- ב. בורא פרי העץ
- ג. שהכל נהיה בדברו
- ד. בורא מיני דשאים

2. מה מברכים על פירות בוסר מטוגנים בדבש או סוכר

- א. בורא פרי העץ
- ב. בורא פרי האדמה
- ג. שהכל נהיה בדברו
- ד. בורא מיני מזונות

3. מה מברכים על אגוז מצופה שוקולד?

- א. בורא פרי העץ
- ב. בורא פרי האדמה
- ג. שהכל נהיה בדברו
- ד. תלוי אם רוב האגוז או השוקולד

4. גרעין משמש ששבר אותו - מה מברך על הפרי הקטן שבתוכו?

- א. בורא פרי העץ
- ב. בורא פרי האדמה
- ג. שהכל נהיה בדברו
- ד. תלוי במתיקות הגרעין

5. מה הכוונה 'נטעו אותו על דעת כן'?

- א. שהעץ ניטע מראש במטרה לאכול את פריו בצורה מסוימת, ולכן ברכתו תהיה בהתאם
- ב. נטעו אותו לאחר התייעצות עם חכם דעת
- ג. נטעו אותו בזמן שהוא עדיין קטן
- ד. נטעו אותו על מנת להשתמש בו רק לאחר זמן רב

תשובות

- 1. ג. שהכל נהיה בדברו
- 2. ג. שהכל נהיה בדברו
- 3. ד. תלוי אם רוב האגוז או השוקולד
- 4. ד. תלוי במתיקות הגרעין
- 5. א. נטעו אותו במחשבה תחילה על מנת לאכול אותו בצורה מסוימת